

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/101586,Teofil-Antoni-Starzynski-Przywodca-Sokolstwa-Polskiego.html>

Władze Sokolstwa Polskiego w Ameryce w gabinecie Teofila Starzyńskiego, 1941 r. Fotografia z archiwum Sokolstwa Polskiego w Ameryce, ze zbiorów AIPN

BIOGRAM / BIOGRAFIA

Teofil Antoni Starzyński. Przywódca Sokolstwa Polskiego

Autor: AGATA DAWIDOWICZ-STAN, MARTA STĘPNIEWSKA 12.06.2023

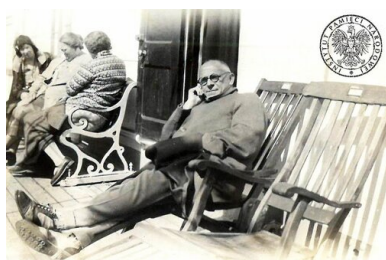
Sokolstwo Polskie było jednym z najważniejszych przejawów działalności polonijnej na terenie USA. Jego wysiłki nie tylko przyczyniły się do krzewienia polskiej kultury, ale też dostarczyły polskiej armii tysiące gotowych do walki ochotników. Jednym z ludzi, bez których funkcjonowanie tej organizacji nie sposób sobie wyobrazić, był dr Teofil Starzyński.

9 czerwca 1952 r. zmarł dr Teofil Antoni Starzyński, wieloletni prezesa Sokolstwa Polskiego w Ameryce. Ustalenie tej daty nie byłoby możliwe, gdyby nie nabytek, który w 2019 roku trafił do zasobu Archiwum IPN w ramach projektu Archiwum Pełne Pamięci. Mowa tu o ponad dwóch tonach materiałów archiwalnych oraz artefaktów dotyczących przeszło stuletniej historii Sokolstwa Polskiego w Ameryce.

Teofil Antoni Starzyński urodził się 14 kwietnia 1878 r. w Osowcu (obecnie Osówiec) w Wielkopolsce (spotkać się można również z datą 15 kwietnia oraz z rokiem 1879 r.). Trudna sytuacja Polaków w zaborze pruskim spowodowała, że w latach 80. XIX w. rodzina Starzyńskich wyemigrowała do Ameryki. Dzięki ciężkiej pracy i zamiłowaniu do nauki ukończył studia na uniwersytecie w Pittsburghu, zdobywając dyplom farmaceuty-aptekarza oraz tytuł doktora medycyny.

Teofil A. Starzyński, zdjęcie portretowe w mundurze, I poł. XX w. Fotografia z archiwum Sokolstwa Polskiego w Ameryce, ze zbiorów AIPN

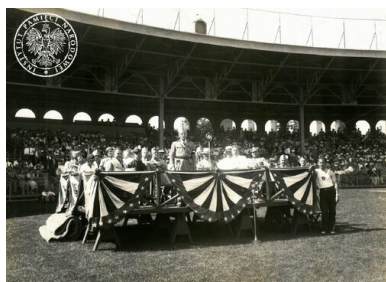
**Teofil A. Starzyński podczas
wypoczynku, ok. poł. XX w.
Fotografia z archiwum Sokolstwa
Polskiego w Ameryce, ze zbiorów
AIPN**

Do walki o przyszłą Polskę

Starzyński był bardzo barwną i ciekawą postacią, zasłużoną dla sprawy odzyskania niepodległości przez Polskę. Jego życiorys to historia Sokolstwa Polskiego w Ameryce. Od początku istnienia „Sokół” stawiał przed sobą cele związane z budowaniem świadomości narodowej oraz promowaniem sprawności fizycznej i polskiej kultury, co miało przygotować młodych ludzi do walki o niepodległość Ojczyzny.

Działalność w powyższej organizacji Starzyński rozpoczął w 1897 r., zakładając pierwsze gniazdo w Pittsburghu (nr 8 im. Adama Mickiewicza) i zostając jego wiceprezesem. W grudniu 1912 r. został prezesem całego związku z siedzibą zarządu w Pittsburghu.

Za jego prezesury nastąpił znaczny jej rozwój. Będąc zwolennikiem idei wojskowego przygotowania członków Sokolstwa, w latach I wojny światowej utworzył drużyny bojowe, do organizacji których pozyskano m. in. wykwalifikowanych oficerów rezerwy armii austro-węgierskiej: Witolda Ścibora-Rylskiego i Jana Bartmańskiego. Przeszkoleni w ten sposób sokoli stanowili w przyszłości zasadniczy element ochotniczych oddziałów z Ameryki do Armii Polskiej we Francji.

**Teofil A. Starzyński przemawia do
zgromadzonych na stadionie w
New Haven, prawdopodobnie w
1936 r. Fotografia z archiwum
Sokolstwa Polskiego w Ameryce,**

ze zbiorów AIPN

**Gen. J. Haller, kpt. E. Borkowski,
Teofil Starzyński i inni podczas
otwarcia nowej siedziby głównej
Sokolstwa Polskiego w Ameryce,
1934 r. Fotografia z archiwum
Sokolstwa Polskiego w Ameryce,
ze zbiorów AIPN**

Jedną z ważniejszych zasług związku pod prezesurą Starzyńskiego było wydanie w grudniu 1914 r. „Memoriału do cywilizowanych narodów świata w sprawie Polski”, w którym wykazywano prawo narodu polskiego do niepodległości. Było to na trzy lata przed 13 punktem słynnego orędzia Thomasa Woodrowa Wilsona, prezydenta Stanów Zjednoczonych Ameryki.

W 1917 r. po przystąpieniu USA do wojny oraz utworzeniu Armii Polskiej we Francji, w Ameryce rozpoczęto do niej rekrutację wśród Polonii. W obozie szkoleniowym w Niagara-on-the-Lake w Kanadzie zaczęto przysposabiać ochotników do walki. Około 20 tysięcy rekrutów wyjechało do Francji. Sam Starzyński brał udział w wojnie polsko-ukraińskiej i polsko-bolszewickiej jako lekarz wojskowy.

Po powrocie do Pittsburgha, jako pierwszy prezes czynnie uczestniczył w życiu Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej w Ameryce (SWAP), organizacji powołanej w 1921 r. Jej zadaniem było udzielanie pomocy byłym polskim żołnierzom żyjącym na terenie Stanów Zjednoczonych i Kanady, głównie inwalidom wojennym, chorym, bezrobotnym i bezdomnym.

Władze Sokolstwa Polskiego w Ameryce w gabinecie Teofila Starzyńskiego, 1941 r. Fotografia z archiwum Sokolstwa Polskiego w Ameryce, ze zbiorów AIPN

Teofil A. Starzyński i Ignacy Jan Paderewski, 5 maja 1939 r. Fotografia z archiwum Sokolstwa Polskiego w Ameryce, ze zbiorów AIPN

Zawsze na posterunku

W 1924 r. powrócił na stanowisko prezesa Sokolstwa Polskiego w Ameryce. Po wybuchu II wojny światowej, polski rząd emigracyjny w Londynie zaproponował Starzyńskiemu zaangażowanie się w ponowne prowadzenie zaciągu ochotników do utworzonych przez Polskie Siły Zbrojne obozów szkoleniowych w Kanadzie.

W pierwszej połowie 1944 r., z inicjatywy środowisk polonijnych, utworzono Kongres Polonii Amerykańskiej, którego Starzyński został wiceprezesem i członkiem Komitetu Wykonawczego. Kongres miał działać w celu

wyrażenia poparcia politycznego dla odbudowy Polski demokratycznej w jej przedwojennych granicach.

Prezes T.A. Starzyński zmarł 9 czerwca 1952 r. w swoim domu w Pittsburghu. Jego grób znajduje się na cmentarzu przy Narodowym Sanktuarium Matki Bożej Częstochowskiej w Doylestown.

Uroczystości pogrzebowe Teofila A. Starzyńskiego przed siedzibą główną Sokolstwa w Pittsburghu, czerwiec 1952 r. Fotografia z archiwum Sokolstwa Polskiego w Ameryce, ze zbiorów AIPN

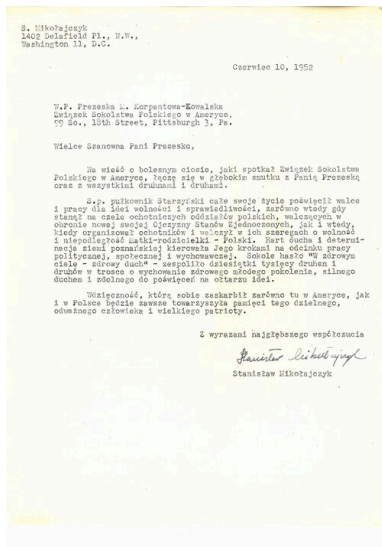

Uroczystości ku pamięci Teofila A. Starzyńskiego, 1952 r. Fotografia z archiwum Sokolstwa Polskiego w Ameryce, ze zbiorów AIPN

Zgodnie z jego ostatnią wolą pieniądze na zakup kwiatów na pogrzeb przeznaczono na stypendium jego imienia dla zdolnego, ale biednego Sokoła.

Starzyński za swoje zasługi dla Polski oraz Polonii Amerykańskiej został odznaczony szeregiem odznaczeń,

m.in.: Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Walecznych z okuciem (to znaczy, że otrzymał to odznaczenie dwukrotnie) czy Złotym Krzyżem Zasługi Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej w Ameryce. Pośmiertnie, w 1962, został awansowany przez Rząd RP na uchodźstwie do stopnia generała brygady.

Kondolencje Stanisława Mikołajczyka skierowane do władz Sokolstwa, 10 czerwca 1952 r. Ze zbiorów AIPN

M. Wasilewski wygłaszający przemówienie przy grobie T.A. Starzyńskiego. Fotografia z archiwum Sokolstwa Polskiego w Ameryce, ze zbiorów AIPN

Pierwsza strona gazety „Sokol Polski” z informacją o śmierci T.A. Starzyńskiego, 12 czerwca 1952 r. Fotografia z archiwum Sokolstwa Polskiego w Ameryce, ze zbiorów AIPN

Więcej interesujących materiałów na profilu **Archiwum IPN**

COFNIJ SIĘ